

JEDOVATÉ A NEBEZPEČNÉ ROSTLINY A ŽIVOČICHOVÉ

příklad průřezového tématu

Prof.RNDr.Lubomír Hanel, CSc.

Využití tématu

- Exkurze (v ČR i v zahraničí)
- Téma na samostatnou studentskou práci
- Téma se dotýká botaniky, zoologie, chemie, lékařství
- Dějepis, travičství

Český název	Latinský název	Jed	Smrtelná dávka	Smrt
<u>Skočec</u> <u>obecný</u>	<i>Ricinus communis</i>	<u>ricin</u>	15–20 semen u dospělých, 3–5 semen u dětí	do týdne
<u>Rulík</u> <u>zlomocný</u>	<i>Atropa bella- donna</i>	☒ <u>atropin</u> , ☒ <u>skopolamin</u>	10–12 semen u dospělých, 2–4 semena u dětí	otrava většinou končí kómatem
<u>Sotorek</u> <u>obecný</u>	<i>Abrus precatorius</i>	<u>abrin</u>	3 µg jedu (požitím nebo vdechnutím)	do 3–4 dnů
<u>Cicuta</u> <u>maculata</u>	<i>Cicuta maculata</i>	<u>cicutoxin</u>	2 gramy kořene	do 24 hodin
<u>Oleandr</u> <u>obecný</u>	<i>Nerium oleander</i>	<u>oleandrin</u> , <u>neriin</u>	2 listy u dospělých, 1 list u dětí	do několika hodin

Skočec obecný (*Ricinus communis*)

Rulík zlomocný (*Atropa bella-dona*)

Sotorek obecný (*Abrus pectorius*)

© TopTropicals.com

Cicuta maculata

Oleandr obecný (*Nerium oleander*)

Nerium oleander

Oleander

LEAF ARRANGEMENT: whorled

LEAF SHAPE: narrow elliptical

LEAF MARGINS: entire

OTHER ID FEATURES: very fine, parallel lateral veins, sticky sap, all parts of plant are poisonous

Bolševník velkolepý

Třída: Medúzovci (Scyphozoa)

Talířovka svítivá
(*Pelagia noctiluca*)

Francouzské Azurové pobřeží zažívá nezvyklou invazi medúz. Za možné příčiny odborníci považují oteplení moře v důsledku klimatických změn a postupné mizení tuňáků a želv, kterým medúzy slouží za potravu.

**Třída: Medúzovci
(Scyphozoa)**

Talířovka obrovská
Cyanea arctica

Třída: Čtyřhranky (Cubozoa)

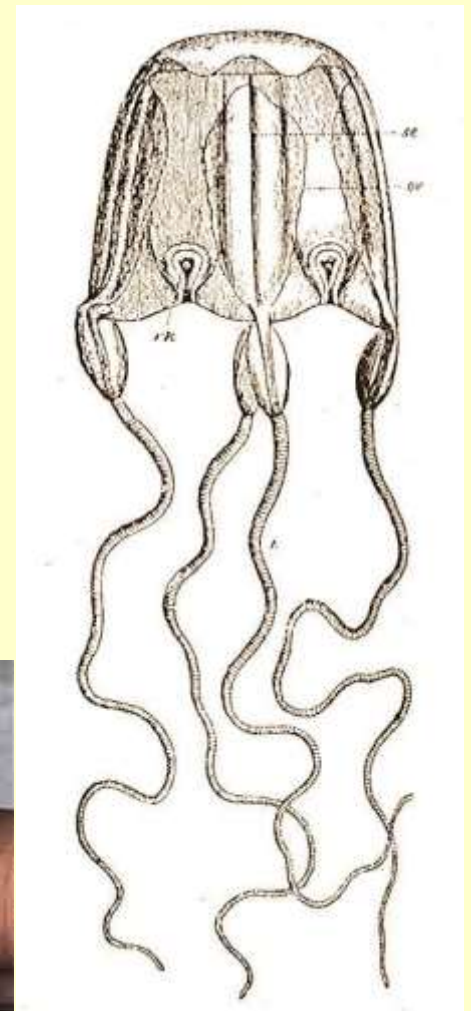
Čtyřhranka smrtelná
(*Chironex fleckeri*)
10 cm, pobřeží
Austrálie

- Hranaté tělo se 4 chapadly s plátky (pedalia)
- Jed smrtelný i pro člověka (palčivost, křeče, selhání srdce i dýchání)
- Medúzy vznikají přímou přeměnou polypa

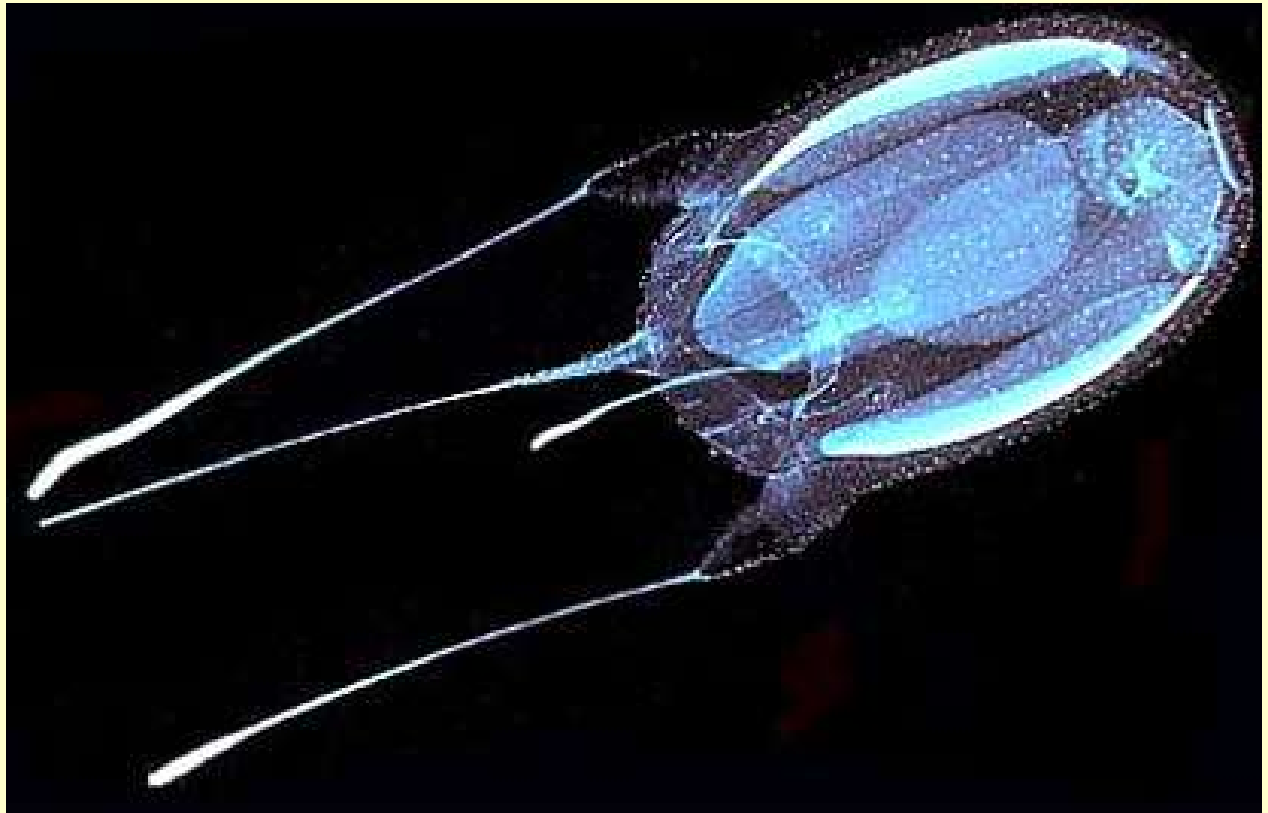

Třída: Čtyřhranky (Cubozoa)

Čtyřhranka středomořská
(*Carybdea marsupialis*)

Třída: Čtyřhranky (Cubozoa)

***Carukia barnesi* (Irukandji)**

1964 objevena, vědecky popsána 1967

Třída: Čtyřhranky (Cubozoa)

Carukia barnesi (Irukandji)

Třída: Čtyřhranky (Cubozoa)

Jak funguje žahadlo

ŽAHAVÁ BUŇKA

na jednom vlákně medúzy
je jich velké množství

**Buňka připravená
k "výstřelu"**

**Buňka
po "výstřelu"**

Spoušť

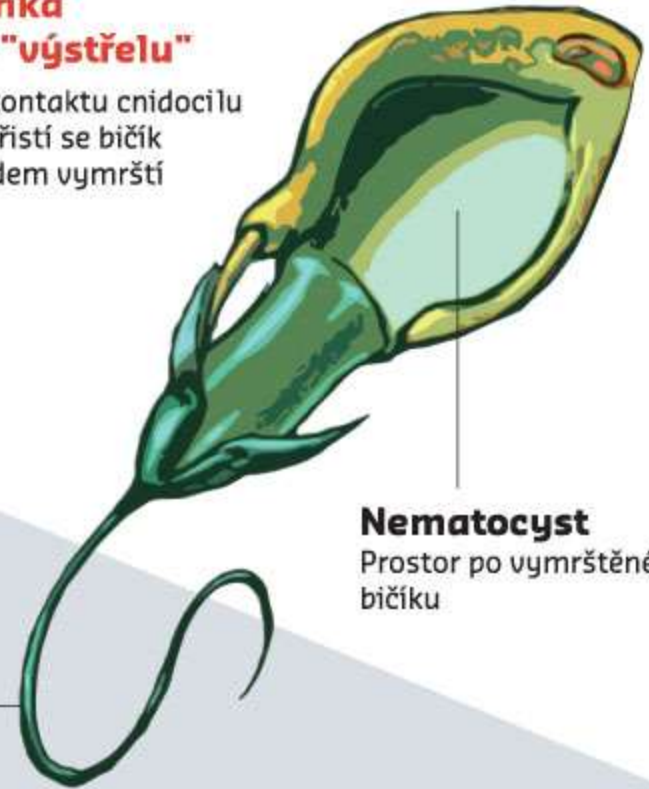
Útvar zvaný cnidocil
při dotyku uvolní
mechanismus
vymrštující bičík

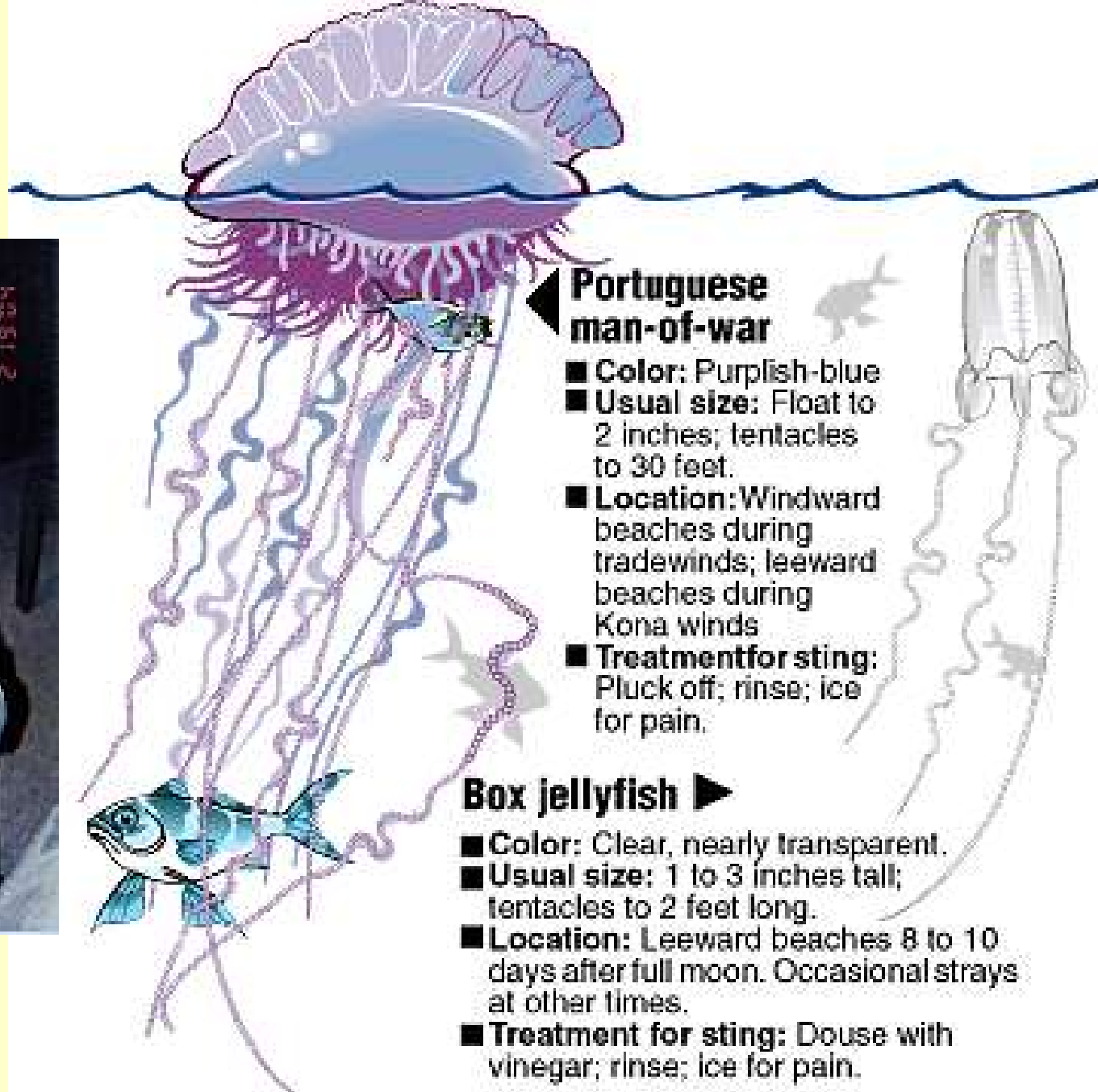
Bičík vymrštěný z buňky

zasáhne kořist a vypustí jed působící na nervovou soustavu

Po kontaktu cnidocilu
s kořistí se bičík
s jedem vymrští

Nematocyst
Prostor po vymrštění
bičíku

Portuguese man-of-war

- **Color:** Purplish-blue
- **Usual size:** Float to 2 inches; tentacles to 30 feet.
- **Location:** Windward beaches during tradewinds; leeward beaches during Kona winds
- **Treatment for sting:** Pluck off; rinse; ice for pain.

Box jellyfish

- **Color:** Clear, nearly transparent.
- **Usual size:** 1 to 3 inches tall; tentacles to 2 feet long.
- **Location:** Leeward beaches 8 to 10 days after full moon. Occasional strays at other times.
- **Treatment for sting:** Douse with vinegar; rinse; ice for pain.

Řád: žahavky (Milleporina)

Žahavka rozvětvená (*Millepora dichotoma*)

60 cm, Rudé moře, Indopacifik

„Ohnivý korál“ – žahnutí srovnatelné s pálením plamene. Vytváří vnější vápenitou kostru. Žijí v symbióze s jednobuněčnými řasami

Často hostí rournatce (*Spirobranchus giganteus*), který využívá kostru ke stavbě vlastní schránky

Řád: žahavky (Milleporina)

Žahavka (*Millepora*)

Řád: Sasanky (Actiniaria)

Sasanka karafiátová (*Metridium senile*)

8 cm, Atlantský, Pacifický oceán

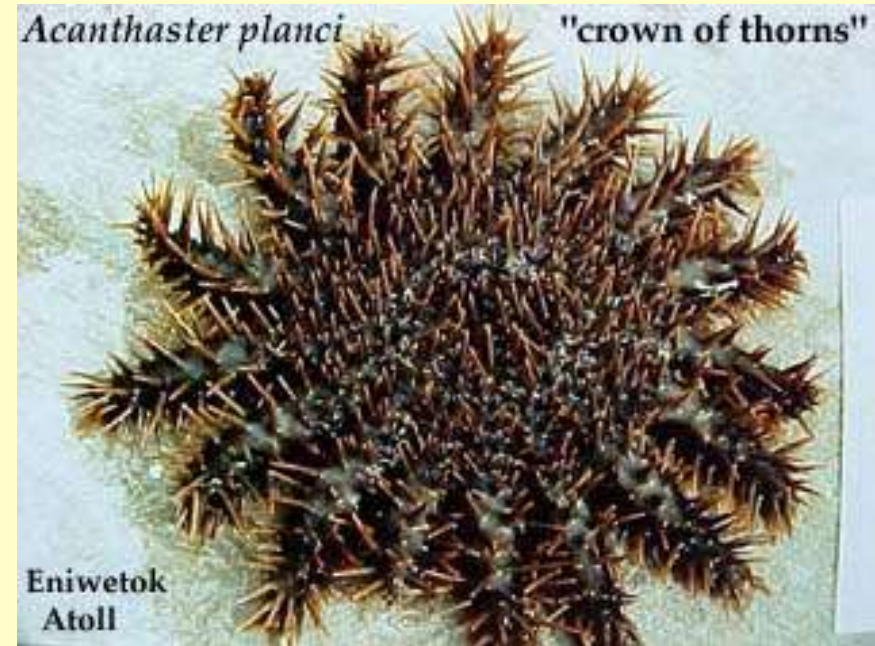
Turbinatka lištovitá

(*Plerogyra sinuosa*)

100 cm, Rudé moře,
Indopacifik

Chapadla přeměněná
v žahavé měchýřky
naplněné tekutinou

„hvězdice trnová koruna“

Hvězdice trnitá (*Acanthaster planci*), 50 cm, Rudé moře až Havajské ostrovy. Požírá korálové polypy (Velký bariérový útes). Při poranění jedové žlázy mohou způsobit nevolnost až mdloby.

Kmen: mechovnatci (Entoprocta)

Popálení mořskými mechovnatci

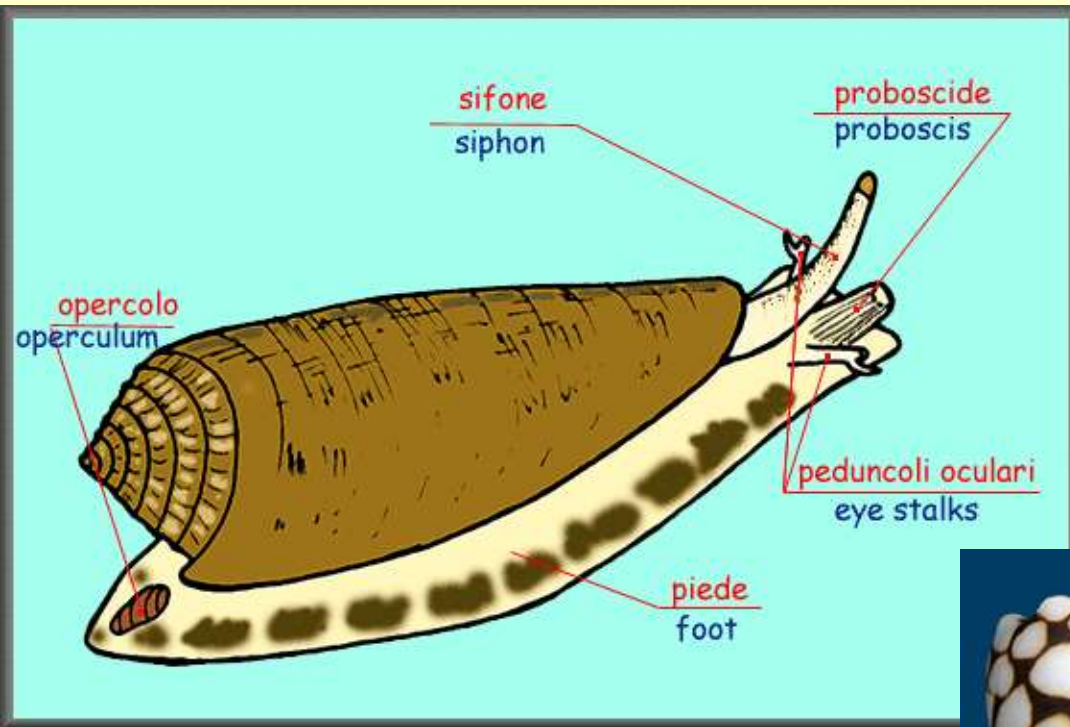
Řád: jednopředsíňoví (Monocardia)

Homolice mapová (*Conus geographus*)

10 cm, Indopacifik, „chobot“ s jedovou žlázou a jedovým kanálkem dlouhým až 5x než ulita. Jed neurotoxin používají k lovu ryb, ne k obraně

Řád: jednopředsíňoví (Monocardia)

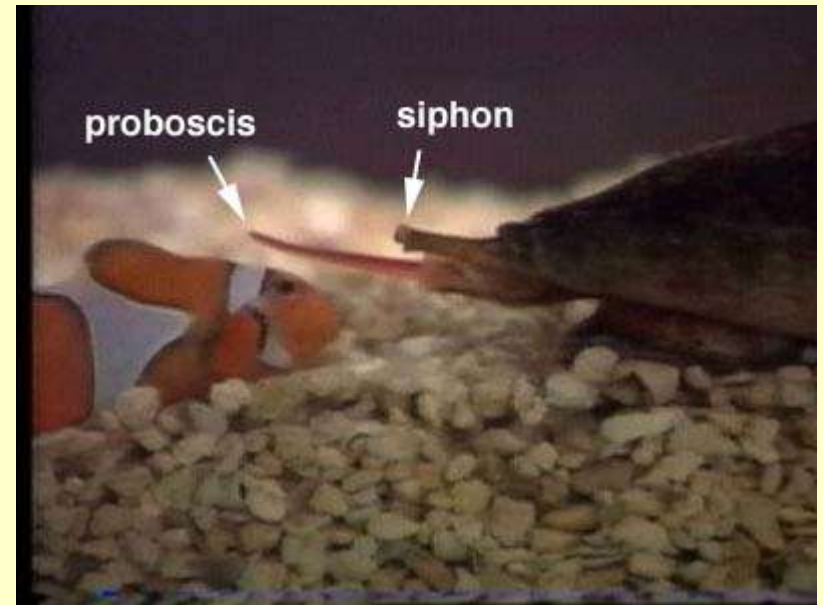

Jed je směsí conotoxinů (blokují vazby mezi nervy a svaly a mezi nervovými buňkami navzájem)

Homolice mramorovaná (*Conus marmoreus*)

Řád: jednopředsíňoví (Monocardia)

Microscope picture of a cone snail's harpoon used to inject the venom into the prey

Řád: nahožábří (Nudibranchia)

Hermisendra crassicornis, může způsobit popálení kůže

Trichobilharzióza

Motolice *Trichobilharzia ocellata* (plovatka bahenní, kachna)

Podtřída: dvoužábří (Dibranchiata)

Chobotnice kroužkovaná (*Hapalochlaena maculosa*)

Austrálie, smrtelně jedovatá, velikost 10 cm

www.Meerwasserlexikon.de

Třída: mnohoštětinatci (Polychaeta)

Eurythoe complanata

Nebezpečné druhy člověku,
způsobují popálení kůže

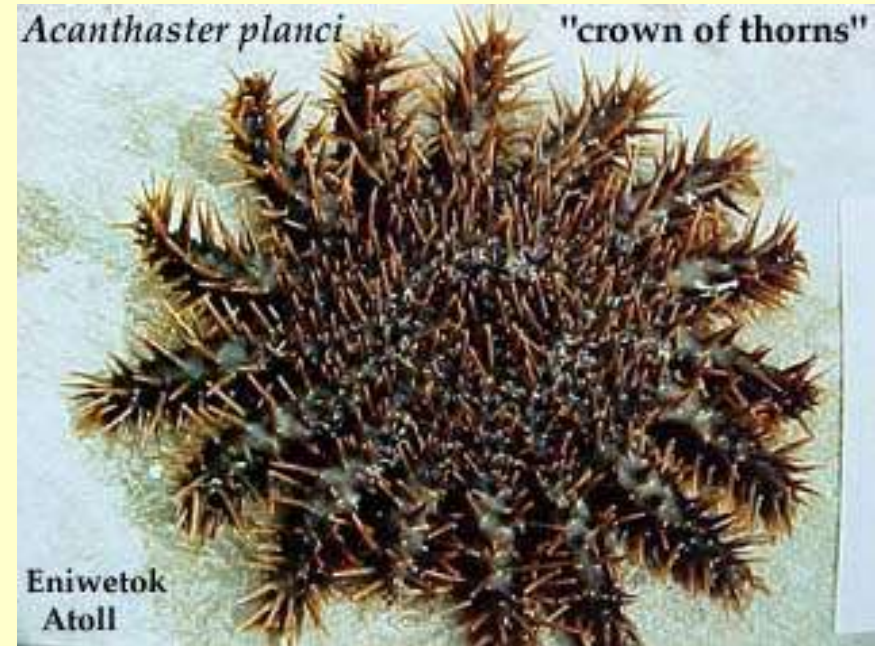
Hermodice carunculata

Třída: hvězdice (Asteroidea)

„hvězdice trnová koruna“

Hvězdice trnitá (*Acanthaster planci*), 50 cm, Rudé moře až Havajské ostrovy. Požírá korálové polypy (Velký bariérový útes). Při poranění jedové žlázy mohou způsobit nevolnost až mdloby.

Řád: štíři (Scorpiones)

Štír tlustorepý

13 cm, severní Afrika, nejjedovatější druh, přes den se ukrývá v písku (90% úmrtí bodnutí štíry způsobuje tento druh). Dožívá se 18 let.

Řád: štíři (Scorpiones)

Hemolytické a neurotoxické účinky bodnutí

Řád: pavouci (Araneae)

Podřád: dvouplícní (Araneomorphae)

Tarantismus – 1370 Itálie (křeče, duševní poruchy, epidemická neuróza ?)

tarantela

Slíd'ák tarentský (*Lycosa tarentula*)
3 cm, kousnutí sice bolí, není jedovatý

© 1998 M. Schmitt

Podřád: dvouplícní (Araneomorphae)

Phoneutria fera, 3 cm tělo
Jižní Amerika, smrtelně jedovatý

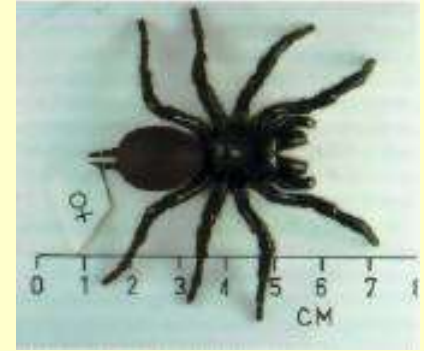

Ctenidae

Podřád: dvouplícní (Araneomorphae)

Atrax robustus, 3 cm tělo

Austrálie, Sydney smrtelně jedovatý

Hexathelidae

Podřád: dvouplicní (Araneomorphae)

Snovačka jedovatá (*Latrodectus mactans*), 14/5 mm
Subtropy a tropy. Snovačkovití (Theridiidae)

Podřád: dvouplicní (Araneomorphae)

Copyright Mark Kostich

Snovačka jedovatá (*Latrodectus mactans*)

Bodnutí znakoplavkou

Ploštice (Heteroptera)

Reduvius personatus

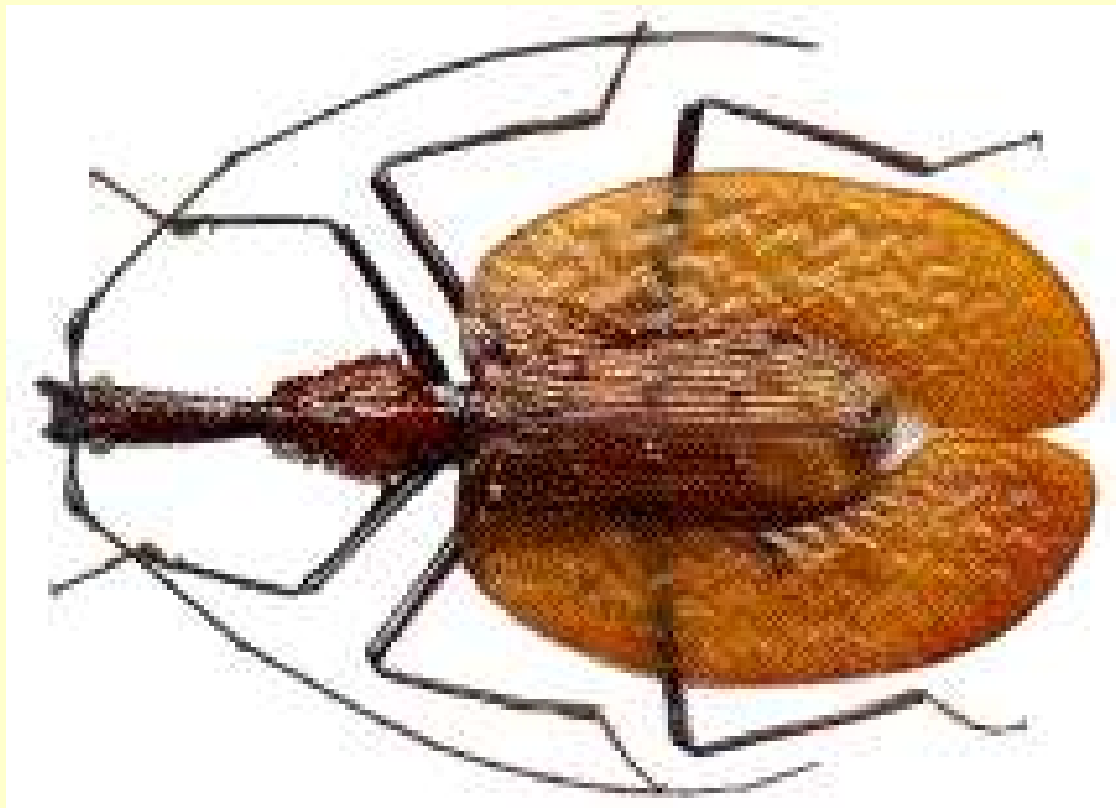
Zákeřnice komáří (*Empicoris culiciformis*)
5 mm, pod kůrou stromů i v lidských obydlích,
dravá

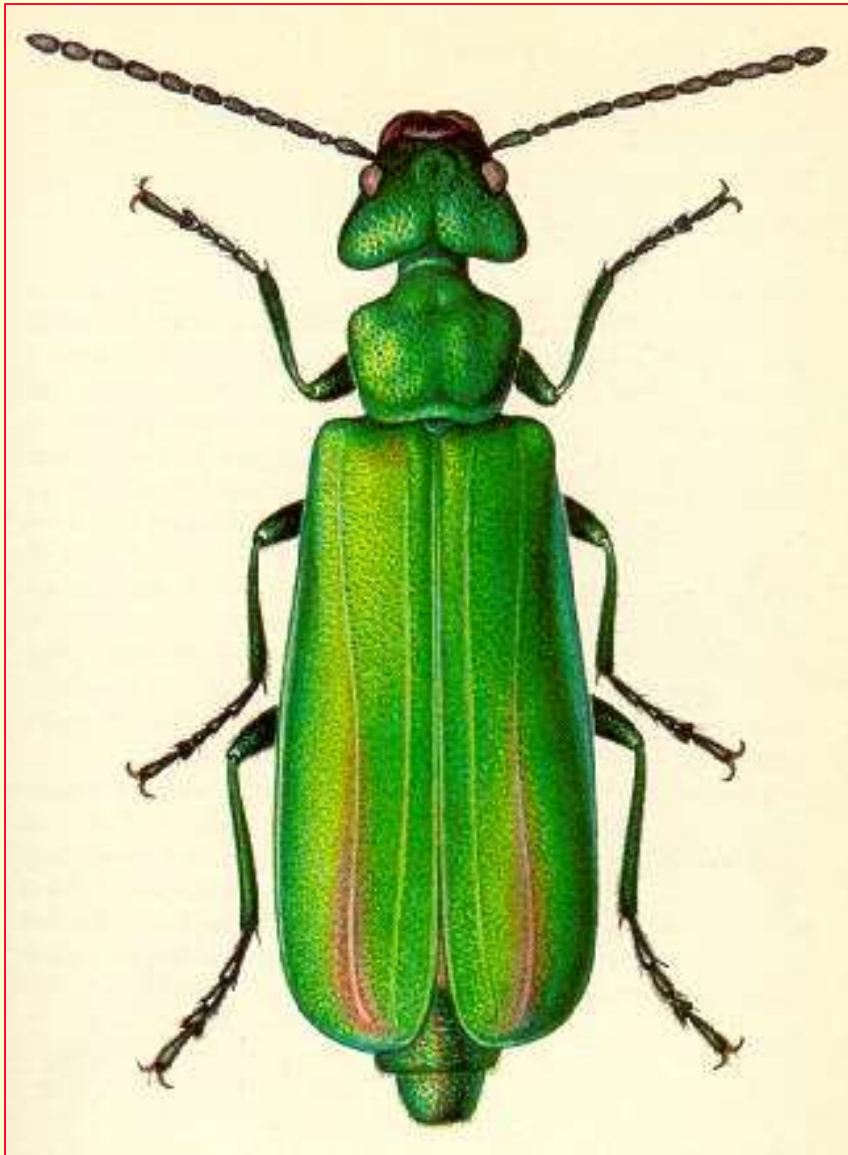
Zákeřnice červená (*Rhinocoris irracundus*) 17 mm
Stepní stanoviště, dravý druh. Přezimuje imago.

Řád: Brouci (Coleoptera)

Střevlíkovití (Carabidae)

Plošec sundský (*Mormolyce phyloides*) 10 cm, Indonésie. Ploché tělo jim umožňuje proniknout do úzkých skulin. Vylučují sekret způsobující ochrnutí těla vetřelce.

Puchýřník lékařský (*Lytta versicatoria*), 21 mm
Obsahuje jed kantaridin. V renesanci v Itálii
sušení a nabízení jako „španělská muška“. Má
obdobný vývoj jako majka.

Podřád: Štíhloпасí (Apocrita)

www.insecta.tv

Ponera velká (*Dinoponera grandis*), až 38 mm, Střední a Jižní Amerika, druh s největšími známými dělnicemi, které mají dlouhé a ostré žihadlo s účinným jedem.

Podřád: Štíhlopasí (Apocrita)

Paraponera clavata (až 25 mm) – nejnebezpečnější mravenec, Jižní a Střední Amerika

Podřád: Štíhloпасí (Apocrita)

Vosovití (Vespidae)

Sršeň obecná (*Vespa crabro*), 28 mm,
největší sociálně žijící evropská vosa

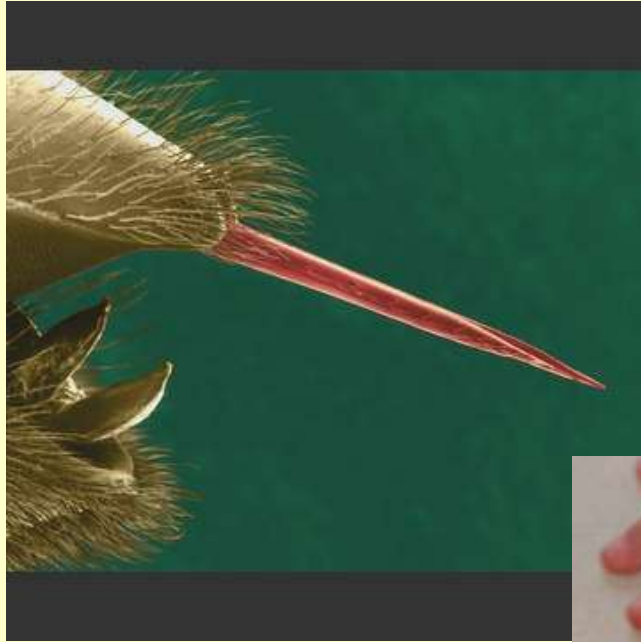
Podřád: Štíhlopasí (Apocrita)

Vosovití (Vespidae)

Sršeň obecná (*Vespa crabro*)

Podřád: Štíhlopasí (Apocrita)

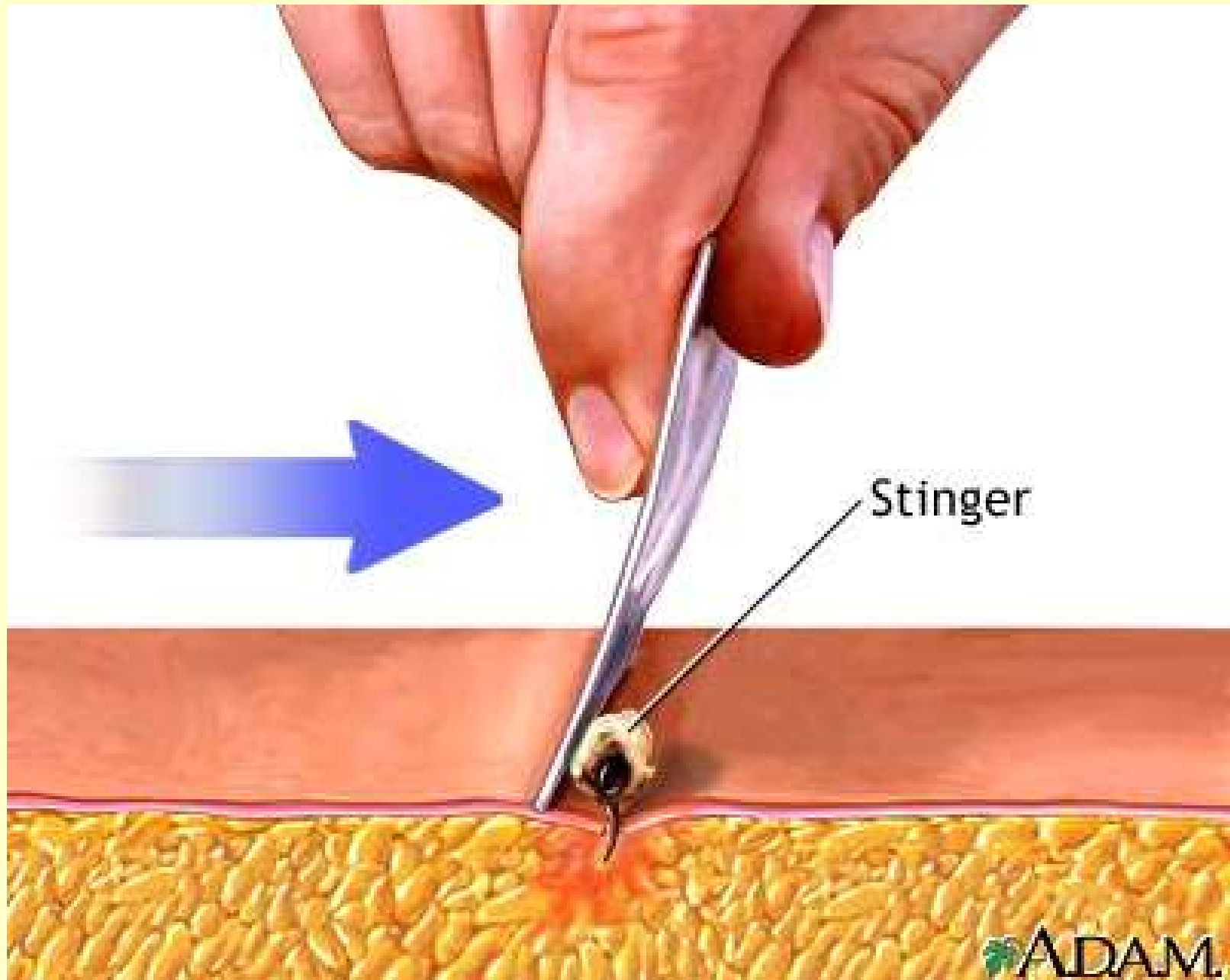

Včela medonosná
Apis mellifera,

Včelovití (Apidae)

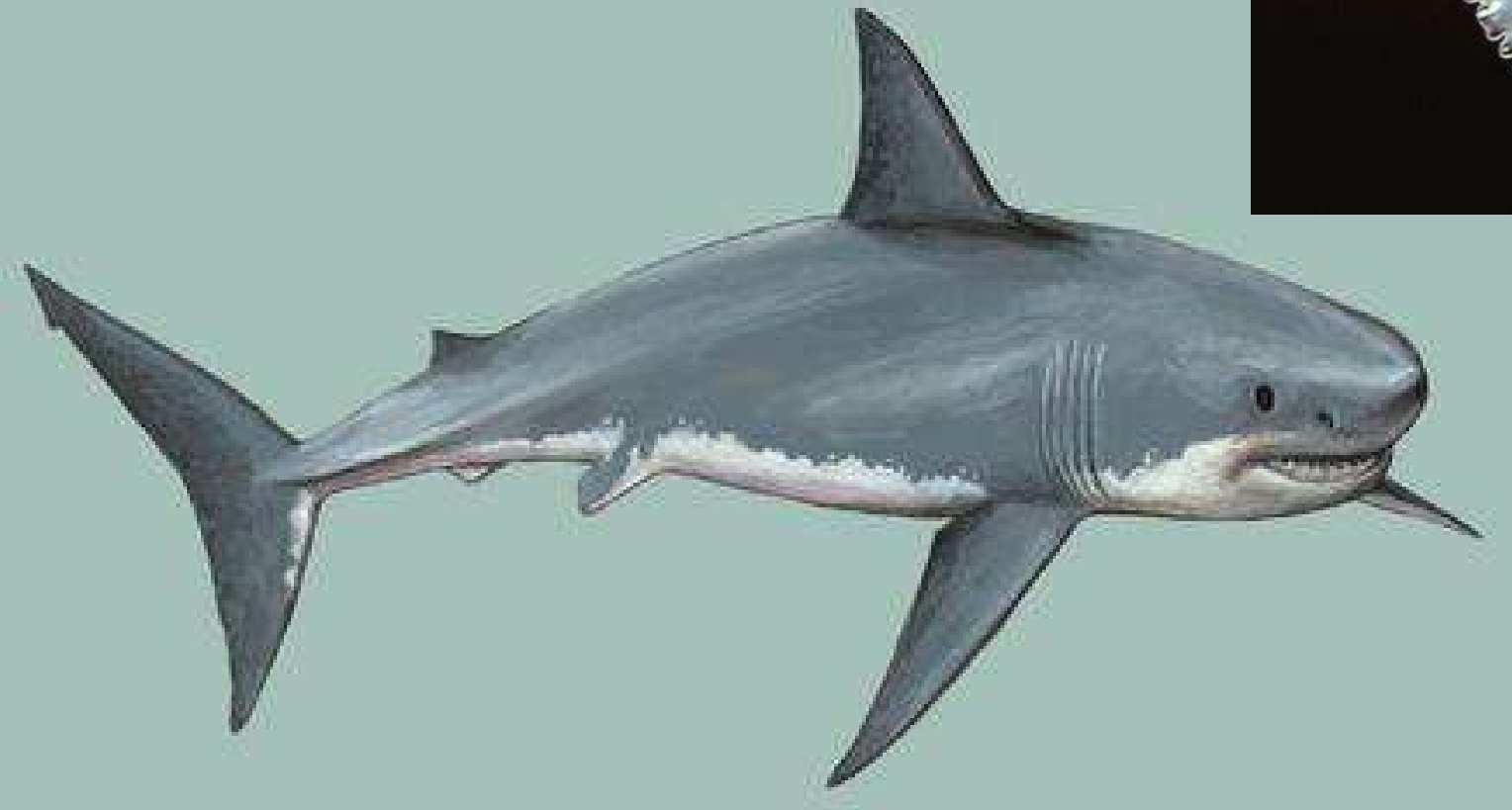
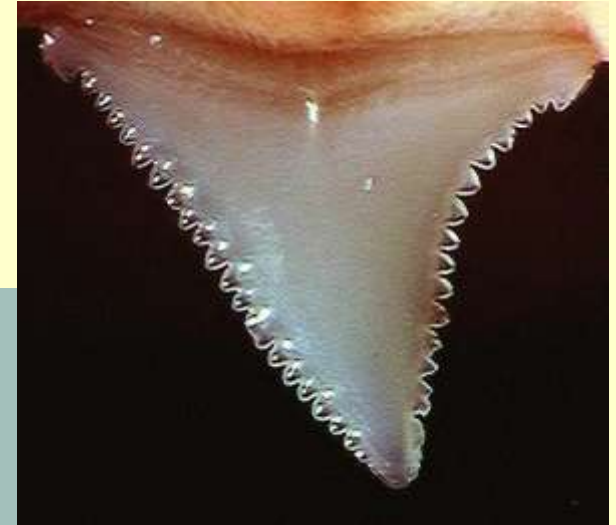

Stinger

Řád: Obrouni (Lamniformes)

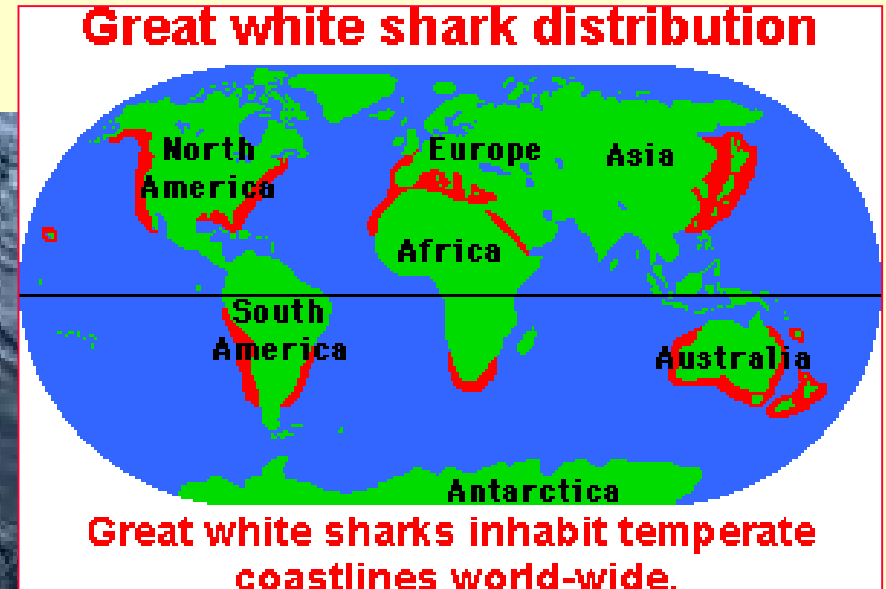
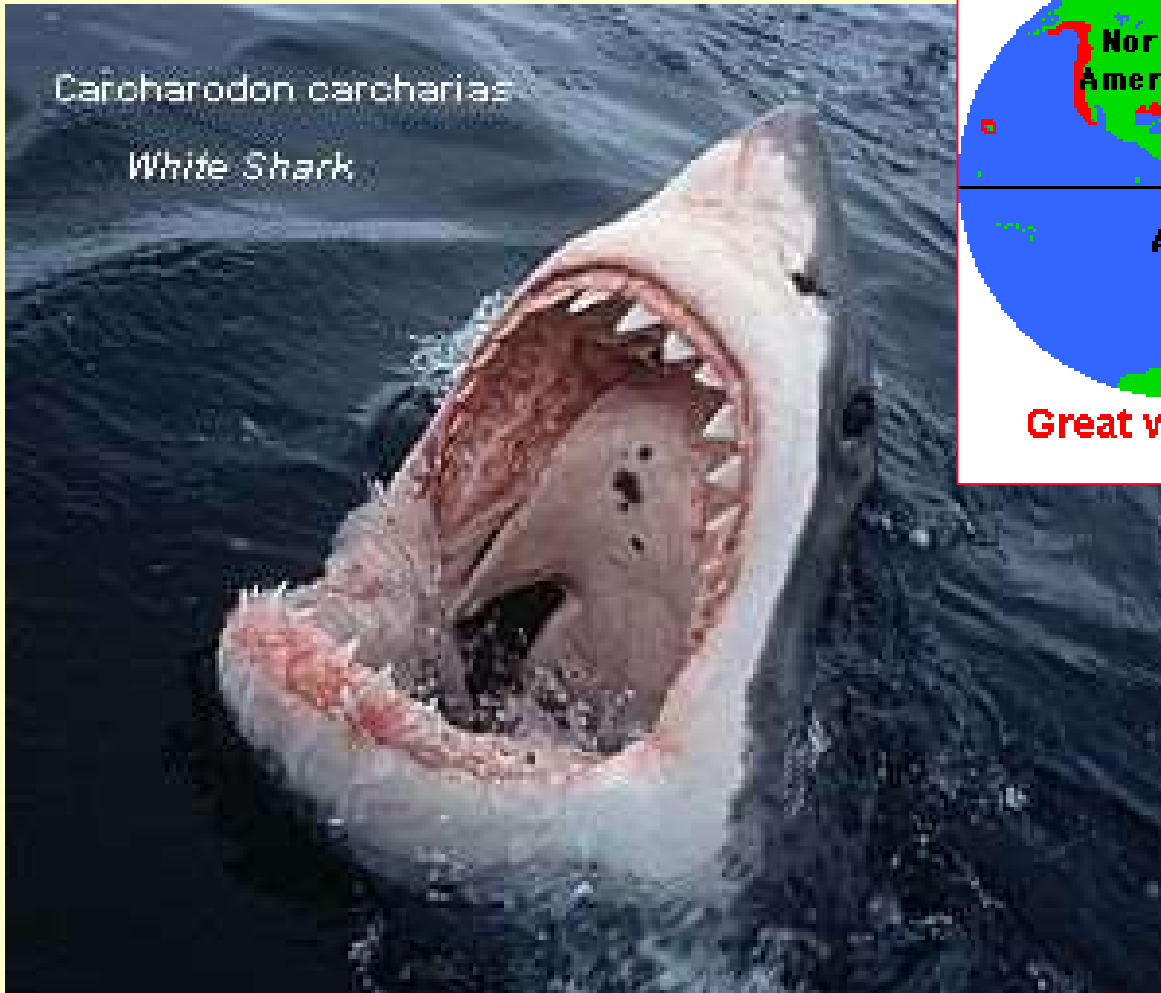
Čeleď: Makrelcovití (Lamnidae)

Žralok bílý (*Carcharodon carcharias*), 8 m, nejvíce útoků Kalifornie, jih Austrálie, Nový Zéland, jižní Afrika

Řád: Obrouni (Lamniformes)

Čeled': Makrelcovití (Lamnidae)

Žralok bílý (*Carcharodon carcharias*)

OBRANA PŘED ŽRALOKEM

- nepotápět se tam, kde se žraloci zdržují, neplavat v kalné vodě
- potápět se vždy ve větší skupině
- zabránit tomu, aby se do vody dostala moč a krev
- neplavat do větších hloubek a do ústí řek
- nepoužívat příliš kontrastní plavky a potápěčské obleky
- nafukovací matrace používat světlé nebo průhledné
- nevstupovat do vody po setmění
- při spatření žraloka plavat plynule ne křečovitě
- při napadení žralokem mířit např. nožem na oči či na čelo mezi očima

Kousnutí žralokem

Poranění kůží žraloka

Řád: trnobříši (Characiformes)

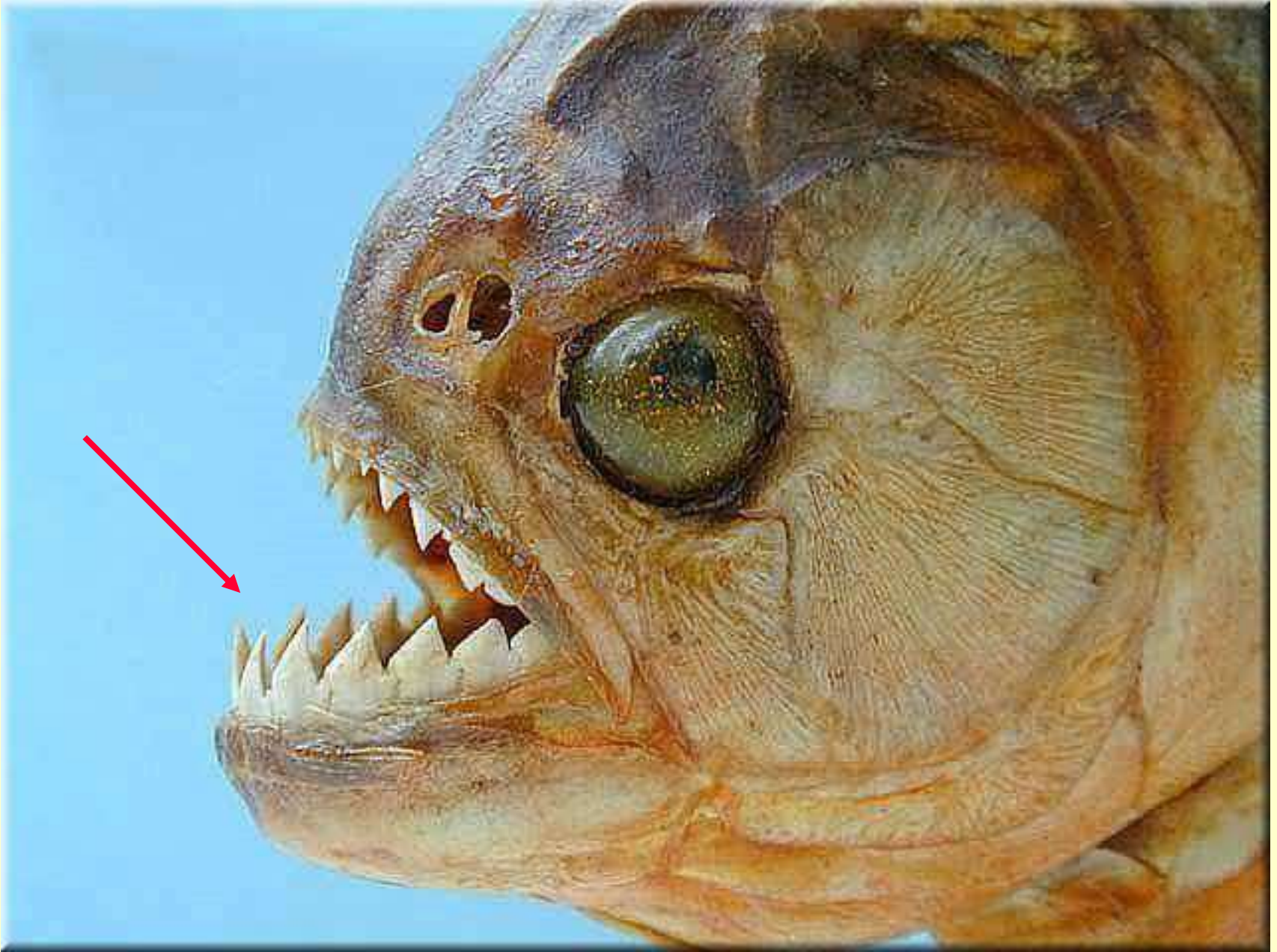
Čeľad': tetrovití (Characidae)

Piraña obecná (*Pygocentrus nattereri*), 40 cm, Jižní Amerika

Řád: trnobříší (Characiformes)

Čeľad': tetrovití (Characidae)

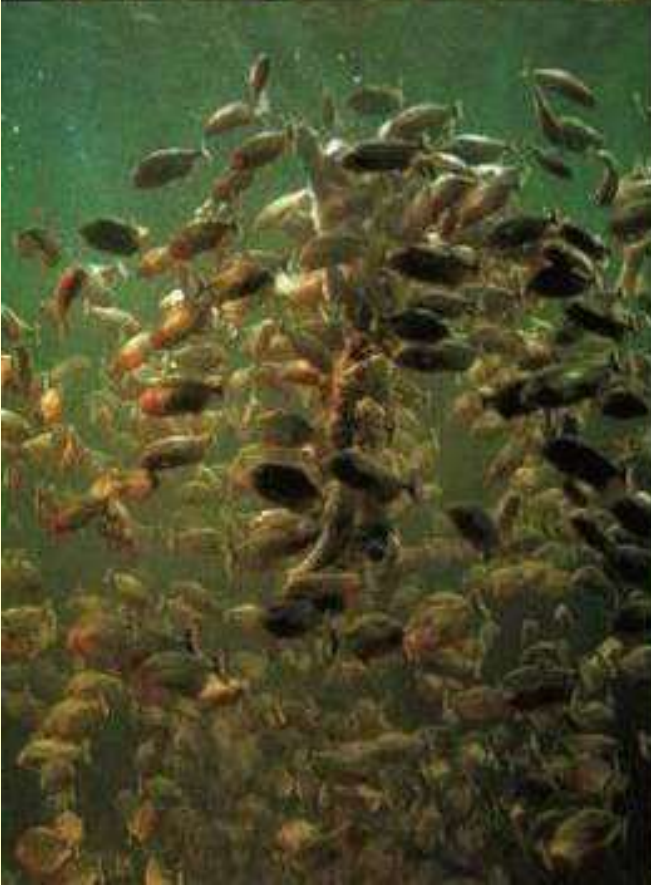

© Danté Fenolio

Gone in
...huh...
300 seconds

Kousnutí piraňou

Aktivně jedovaté ryby

- ostnatec (*Trachinus draco*)

Aktivně jedovaté ryby

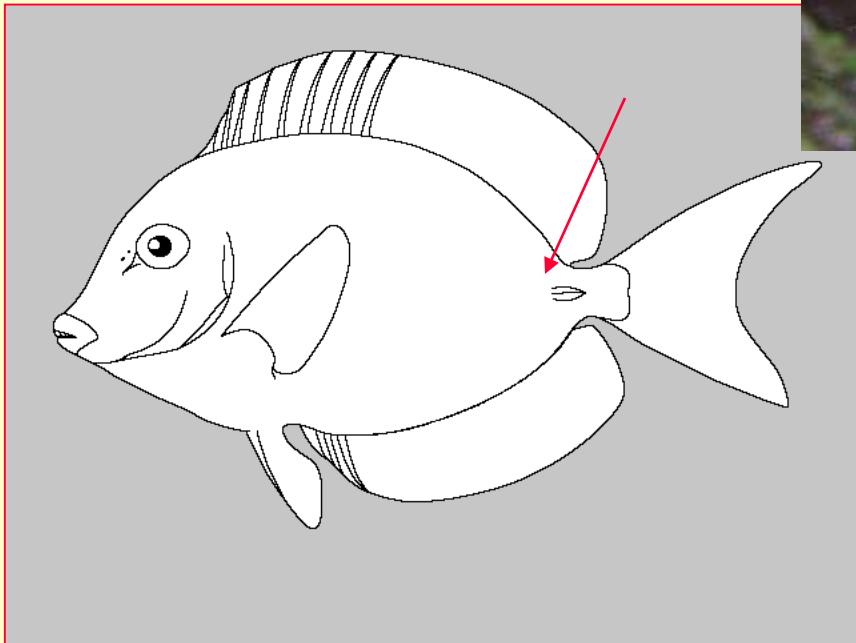
nebehled drsný (*Uranoscopus scaber*)

Uranoscopus scaber

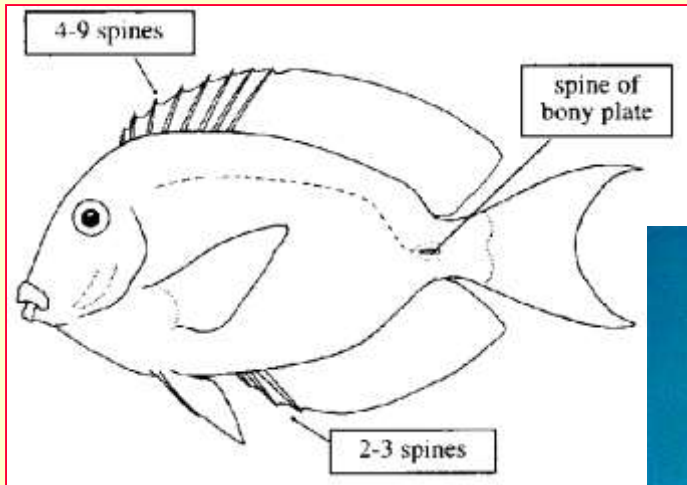

Aktivně jedovaté ryby - bodloci (Acanthuridae)

Čeled: bodlokovití (Acanthuridae)

Řád: Ostnoploutví (Perciformes)

Bodlok běloprsý (*Acanthurus leucosternon*), 30 cm

Řád: ropušnicotvární (Scorpaeniformes)

Čeď: ropušnicovití (Scorpaenidae)

Ropušnice obecná (*Scorpaena scrofa*), 50 cm, bentický druh, SV Atlantik, trny s jedovými žlázami

Aktivně jedovaté ryby - perutýn (*Pterois volitans*)

Akvariekonsulenten Svein A. Fosså © 2000

MLDouglas 2004

Aktivně jedovaté ryby

- Ropušnice *Synanceja horrida*

Sumeček americký (*Ameiurus nebulosus*)

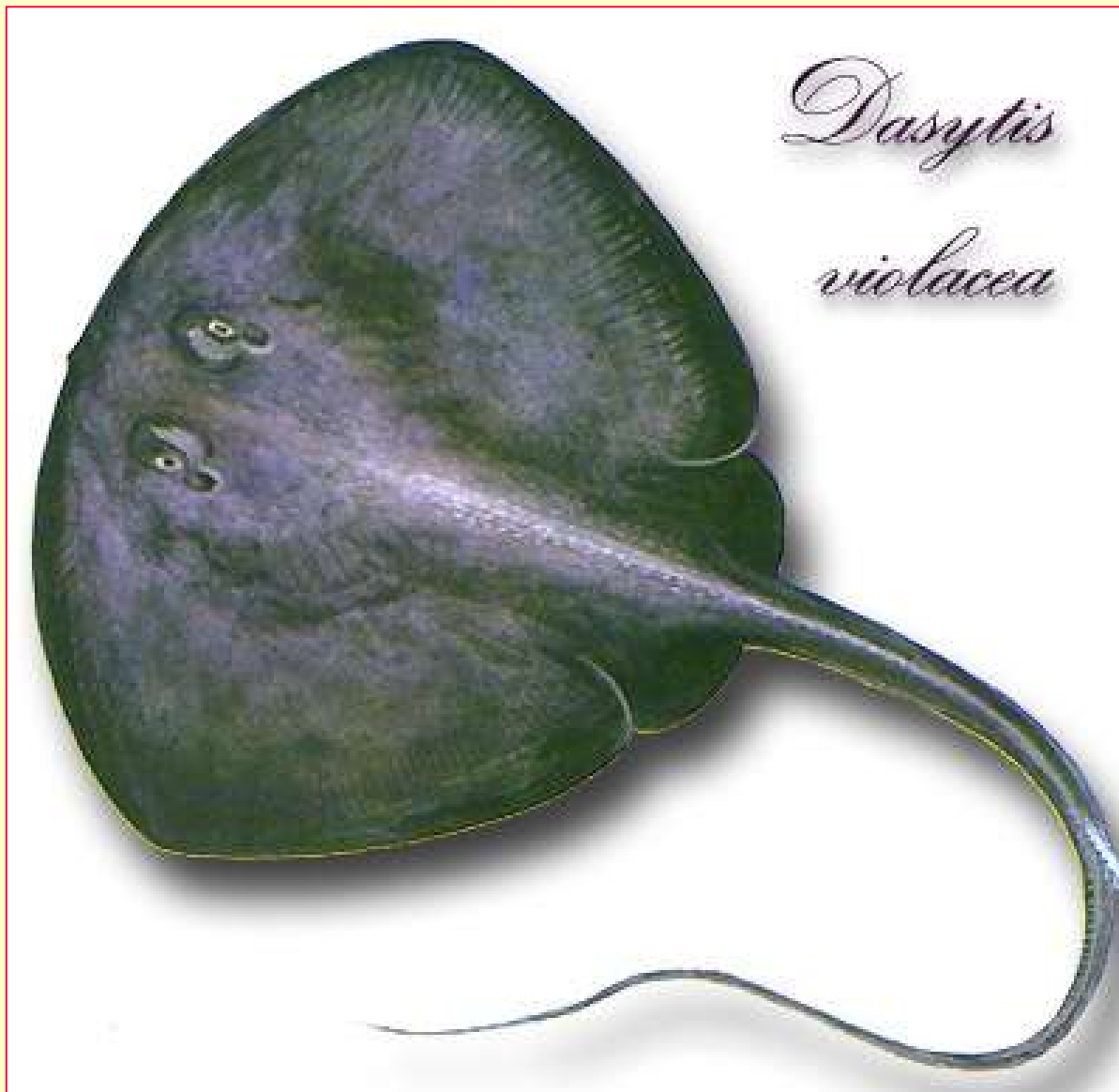
- **Velikost:** do 50 cm, 1 kg
- **Výskyt:** nepůvodní druh, u nás chován od konce 19.století.
- **Biologie:** přes den je zalezlý v úkrytu, za potravou se vydává za šera. Samec hlídá snůšku jiker
- **Potrava:** larvy hmyzu, korýši, měkkýši, části rostlin
- **Význam:** vzácně loven na udici
- **Zajímavost:** tělo holé bez šupin

Čeď: sumečkovití (Ictaluridae)

Aktivně jedovaté paryby

- trnuchy (Dasyatidae)

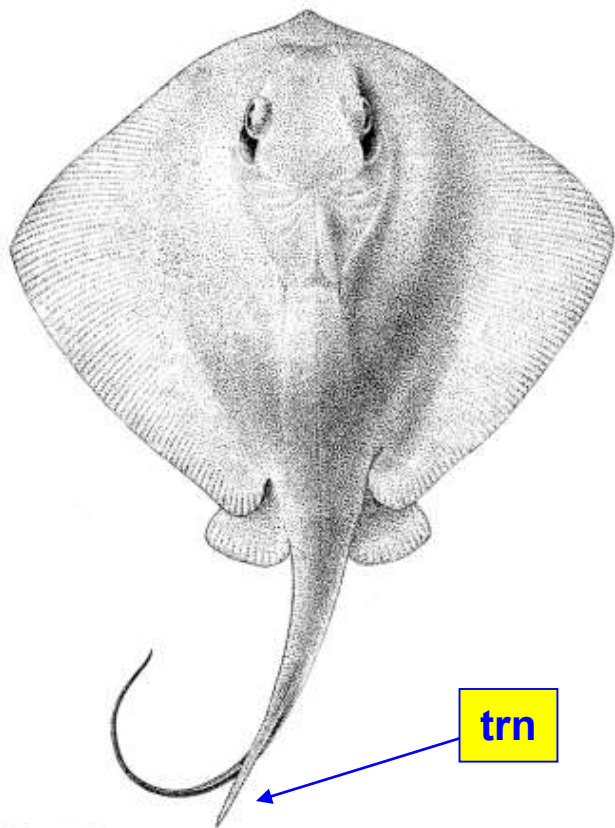
Aktivně jedovaté paryby

- trnuchy (Dasyatidae)

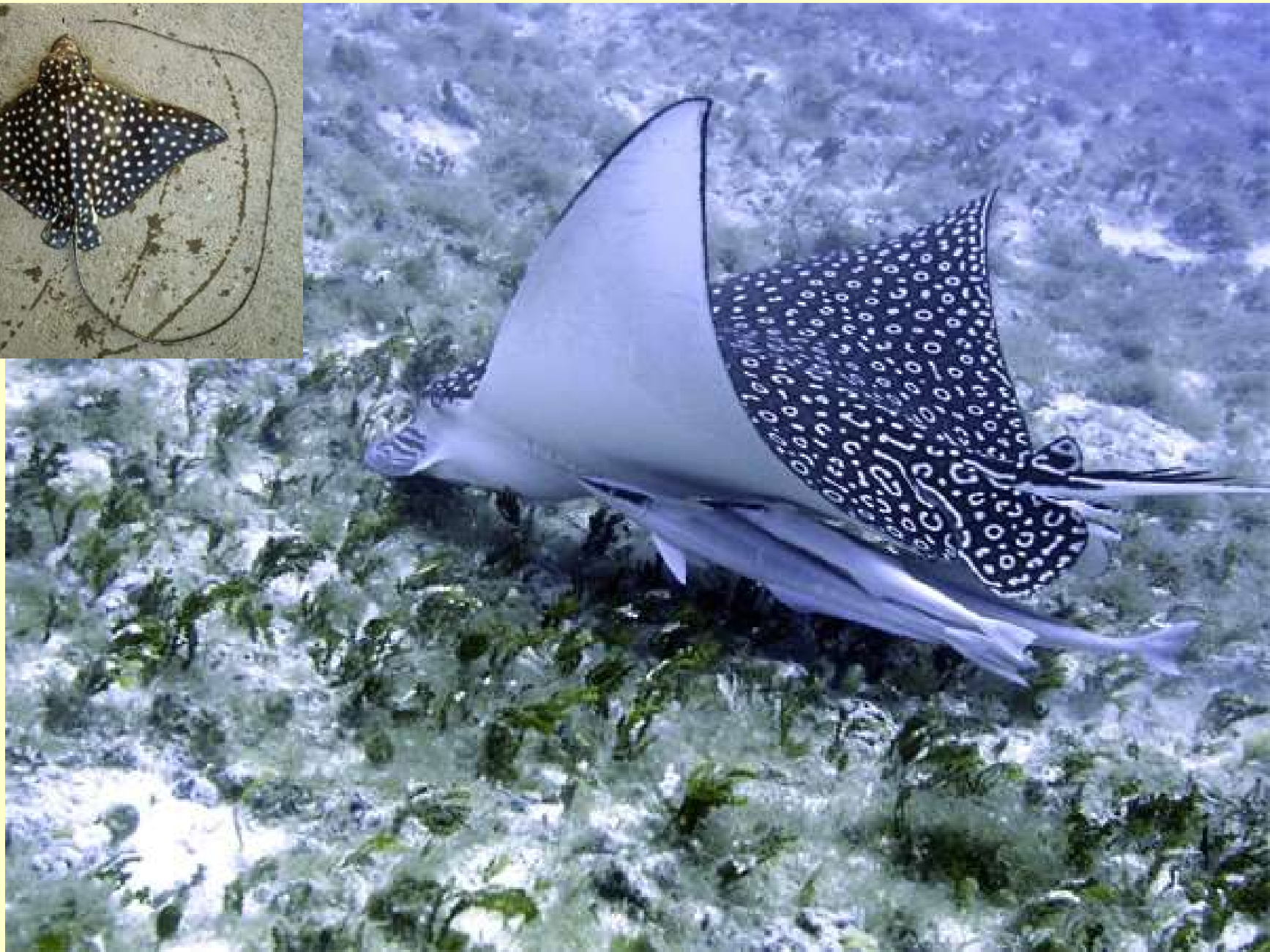
Řád: Rejnoci (Rajiformes)

Čeleď: Trnuchovití (Dasyatidae)

Trnucha obecná (*Dasyatis pastinaca*), 2,5 m, východ Atlantiku, přibřežní vody, živorodá (embrya vyživována placentou)

Aktivně jedovaté paryby - siba skvrnitá (*Aetobatus narinari*)

Poranění trnem trnuchy

Vector fish of ciguatera toxins

WESTPAC/IOC/UNESCO

Ctenochaetus striatus

Naso unicornis

Cheilinus undulatus

Lethrinus miniatus

Naso brevirostris

Caranx sexfasciatus

Lutjanus bahar

Lutjanus monostigma

Lutjanus rivulatus

Glabilutjanus nematophorus

Scarus gibbus

Epinephelus fuscogattatus

Gymnothorax undulatus

Plectorhynchus punctatissimus

Plectropomus leopardus

Cephalopholis argus

Sphyraena barracuda

Clupeotoxic Fishes

Herbiotichthys quadrimaculatus

Atherinomorus lacunosus

Sardinella lem

Ichthyo-toxic Fish

Cirilla nambuntulab (GTX188)

Toxic Crabs

Atergatis florida

Zoimus oeneus

Toxic Snails

Turbo marmorata

Turbo argyrostema

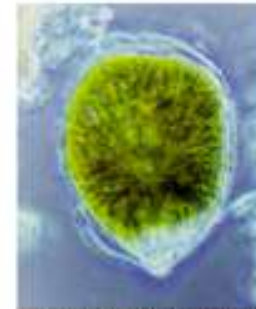

Tectus nilotica maxima

Toxic Benthic Dinoflagellates

Gambierdiscus toxicus

Ostreopsis lenticularis

Ostreopsis siamensis

Prorocentrum lima

Prorocentrum concavum

Řád: Holobřiší (*Anguilliformes*)

Čeď: úhořovití (*Anguillidae*)

Úhoř říční (*Anguilla anguilla*)

- Velikost: 50-150 cm (samice větší), 6 kg
- Výskyt: původní druh povodí Labe a Odry (v minulosti k nám přirozeně táhl). U nás vysazováno montě (od roku 1914)
- Potrava: bezobratlí, rybky
- Tře se v Sargasovém moři
- Význam: ceněná sportovní ryba
- Má šupiny (zarostlé v kůži)
- U nás se vyskytují takřka jen samice
- V akváriu se dožil 85 let
- Krevní sérum obsahuje ichtyotoxin
- Po vytření hyne

- Řád: holobřiší (Anguilliformes)
- Čeleď: murénovití (Muraenidae)
- chybí břišní i prsní ploutve, tropy a subtropy

Muréna obecná (*Muraena helena*)

Čeď: pasumcovití (Malapteruridae)

Pasumec elektrický (*Malapterurus electricus*), 1, m, tropy Afriky, výboj 350 V

Řád: Rejnoci (Rajiformes)

Čeleď: Parejnokovití (Torpedinidae)

Parejnok elektrický (*Torpedo marmorata*), východ Atlantiku, 0,6 m, noční druh, vejcoživorodý, výboje 45-200 V (elektrické orgány vzniklé ze svaloviny)

- **Fugu**

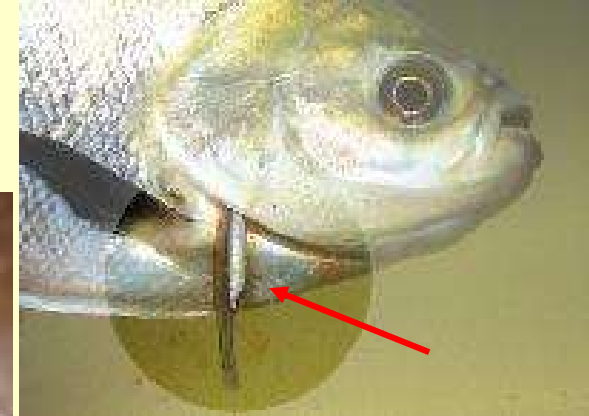
- Fugu

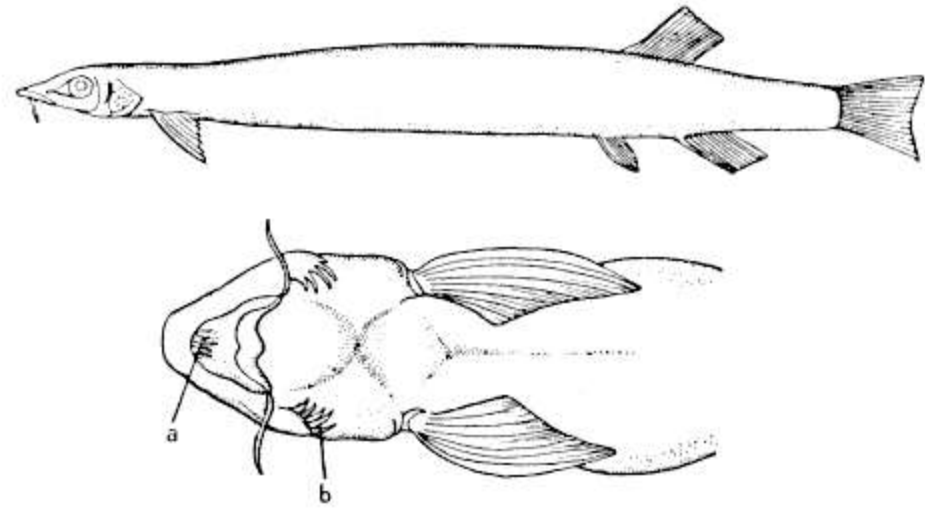
Vandellia cirrosa

Čeľad': kandirovití (Trichomycteridae)

© FMNH Division of Fishes

Vandélie obecná (*Vandellia cirrhosa*), 6 cm, Jižní Amerika

Vandellia cirrosa

Phyllobates aurotaenia žije v Kolumbii. Pouhé 0.0003 g jejího jedu stačí zabít člověka.

P. aurotaenia 'Green Banded'

© 2001 Arachnokulture

Phyllobates aurotaenia žije v Kolumbii. Pouhé 0.0003 g jejího jedu stačí zabít člověka.

Jason Penney

Heloderma suspectum

© 2006 GILAMON

Korovec mexický (*Heloderma horridum*)

© Ph. Geniez

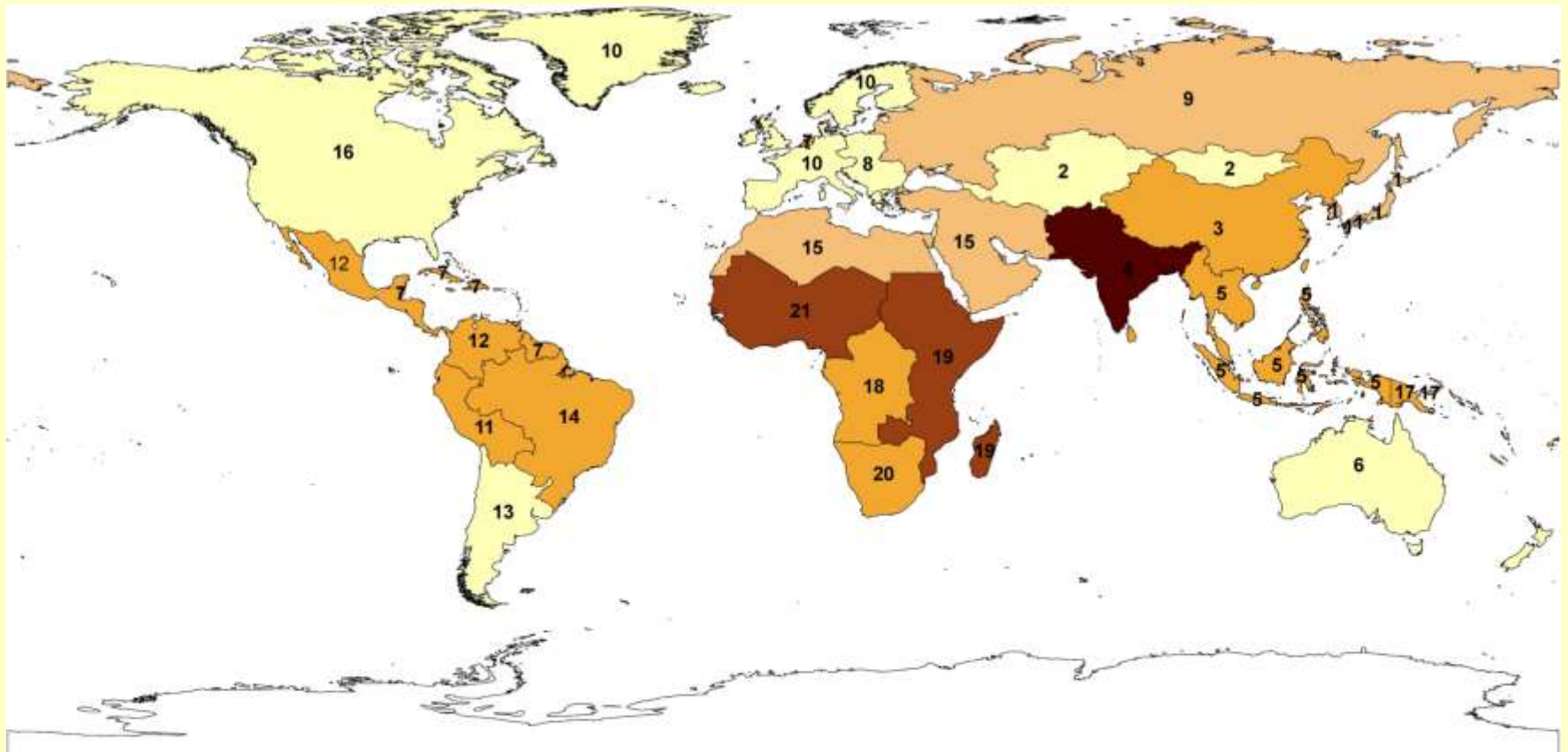
Kobra Naja haje

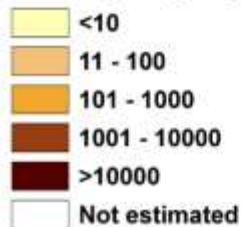

Tajpan (*Oxyuranus*)

Number of deaths per GBD region per year

GBD regions

1 Asia Pacific, High Income	8 Europe, Central	15 North Africa/ Middle East
2 Asia, Central	9 Europe, Eastern	16 North America, High Income
3 Asia, East	10 Europe, Western	17 Oceania
4 Asia, South	11 Latin America, Andean	18 Sub Saharan Africa, Central
5 Asia, Southeast	12 Latin America, Central	19 Sub Saharan Africa, East
6 Australasia	13 Latin America, Southern	20 Sub Saharan Africa, Southern
7 Caribbean	14 Latin America, Tropical	21 Sub Saharan Africa, West

